

Прэм'ера

ПРЫСНЁНЫ «ШЧАЎКУНОК» НАБЫЎ НОВЫЯ ФАРБЫ

НАЎРАД ці Эрнст Тэадор Амадэй Гофман, калі пісаў павучальную калядную казку для маленькіх дзяцей свайго сябра, Фрыца і Мары, мог уявіць, што прыдуманая ім гісторыя зробіцца шэдэўрам на ўсе часы. Мяркуйце самі: Пётр Чайкоўскі напісаў музыку да балета «Шчаўкунок» паводле лібрэта Марыуса Пеціпа, а той абаліраўся на пераказ гісторыі Гофмана, зроблены Аляксандрам Дзюма-старэйшым. А колькі за мінулыя стагоддзі да згаданых творцаў далучылася вялікіх музыкаў, харэографу, мастакоў, артыстаў, пісьменнікаў!

13 кастрычніка 2020 года «Шчаўкунок» з'явіўся на сцэне Вялікага тэатра Беларусі. У гэтым выпадку гаворка ідзе і пра адраджэнне, і пра абнаўленне — таму што Маэстра Валянцін Елізар'еў зрабіў новую рэдакцыю ўласнай пастаноўкі. Сем гадоў у Вялікім не было «Шчаўкунка» — а гэта ж неабходны аtryбут навагодніх свят! Апошні спектакль адбыўся 16 студзеня 2013 года. А першы ў пастаноўцы Валянціна Елізар'ева прэзентаваўся 15 красавіка 1982 года. Прычым харэограф прызнаваўся, што пабачыў сваю задуму... у сне:

— Пасля таго як сцэнограф паказаў мне макет спектакля, у тую ж ноч мне прысніўся ўвесь цалкам першы акт. Я прачнуўся, устаў з ложка і, на шчасце, паспеў яго запісаць.

Дарэчы, калі Валянцін Елізар'еў навучаўся ў Акадэміі рускага балета ў Ленінградзе, выконваў ролю Шчаўкунка-лялькі, так што

спектакль гэты яму асабліва дарагі. Да таго ж, Маэстра лічыць, што няма партытуры больш складанай для харэографа, чым партытура «Шчаўкунка» Пятра Чайкоўскага — хоць ёсць тыя, хто ўспрымае яго як музыку для дзяцей.

Што ж, кожны шэдэўр мае не адну глыбіню. І як далёка вы зойдзеце ў спазнаванні — залежыць не толькі ад аўтара, але і ад вашых магчымасцяў.

Над новай рэдакцыяй спектакля працавалі амаль тыя ж творцы, толькі замест дырыжора Аляксандра Анісімава — Вячаслаў Чарнуха-Воліч. Стварыў фантастычнае відовішча той жа мастак Яўген Лысік. Кажуць, што калісьці ён зрабіў макет спектакля з крышталя, які, на жаль, за столькі гадоў быў страчаны. Але крышталёвае, святачнае, загадкавае ззянне спектакля засталася.

Атрымаць партыі ў такім вядомым творы — і радасць, і вялікая адказнасць. Шмат хто з зорак беларускага балета танцаваў у «Шчаўкунку», застаўшыся са сваім выкананнем у гісторыі. У прэм'ерным спектаклі 2020 года партыю Машы выконвала Ірына Яромкіна, Шчаўкунка-Прынца — Алег Яромкін, у ролі Драсельмеера, ён жа Мышыны кароль і Майстар лялек — Юрый Кавалёў. Ролю Шчаўкунка-лялькі, якая ў юнацтве дасталася Валянціну Елізар'еву, выканала Карына Малахоўская. На кожную партыю сёння — чатыры саставы выканаўцаў, бо ў трупце шмат маладых, і ім трэба даць магчымасць выказвання. Цікава і тое, што з артыстамі займалася народная артыстка Людміла Бржазоўская — першая выканаўца ролі Машы.

Пасля пераможнай бойкі са злавесным Мышыным каралём Маша і Шчаўкунок лятуць на цацачных конях на фоне фантастычнай каляднай ёлкі, ўверх, да святла... Спраўджванне — гэта мары ці проста снабачанне пакрыўджанай дзяўчыны? Кожны глядач адкажа па-свойму. Насамрэч у творы схавана шмат сумных, вельмі сур'ёзных падтэкстаў. Успомніць хоць бы хор сняжынак, які ўвасабляе галасы памерлых дзетак-анёлаў. Але і юныя глядачы, і дарослыя выходзяць з залы з абяцаннем шчасця ў душы і адчуваннем свята. А значыць, усё ўдалося.

Людміла ІВАНОВА.
Фота Яна ХВЕДЧЫНА.

«Музей — гэтакі «айсберг». Наведвальнікі бачаць толькі чатыры працэнты ад таго, што ў ім захоўваецца»

Размова з Надзеяй УСАВАЙ, вядучым навуковым супрацоўнікам Нацыянальнага мастацкага музея

Нацыянальны мастацкі музей — адзін з найбуйнейшых у Беларусі. Акрамя пастаяннай экспазіцыі, ён арганізуе мноства мерапрыемстваў і акцый, пачынаючы з анлайн-выставак у перыяд пандэміі і завяршаючы лекцыямі вядомых дзеячаў культуры. Усё гэта — знешні, добра вядомы кожнаму наведвальніку, бок.

Надзея Усава распавяла «Звяздзе» пра тое, што прыхавана ад вачэй: «Кожны музей — складаны арганізм, гэтакі «айсберг». Усе ўяўляюць музей як якую-небудзь экспазіцыю, якую яны наведваюць. На самай справе гэта толькі чатыры працэнты таго, што ўвогуле знаходзіцца ў музеі. Наведвальнікі бачаць найлепшае: тыя мастацкія творы, якія атрымалі шчаслівы білет і падняліся з падвалаў і сховішчаў наверх, у «бальную» залу з бляскам святла і сцэнічным наведвальнікам. Менавіта яны і дэманструюць сябе, і прэзентуюць імя мастака».

— Дзе знаходзяцца астатнія творы мастацтва?

— Асноўная маса — у так званых сховішчах або фондах. Зараз у музеі больш за трыццаць чатыры тысячы твораў. Усе яны складаюць дваццаць калекцый. Бывае, што самыя цікавыя творы змяняюць адзін аднаго. Мінае час, назапашваецца новы культурны пласт, змяняецца стаўленне грамадства і, адпаведна, карціны-арыенціры. З фондаў яны трапляюць у сталую экспазіцыю і ўжо застаюцца там.

— Што ўяўляе з сябе фонд?

— Мноства памяшканняў. У 2006 годзе мы пабудавалі новы корпус — дзе і знаходзяцца сховішчы, спецыяльна абсталяваныя памяшканні з перасоўнымі стэла-

жамі ці паліцамі. Там захавальнік і змяшчае калекцыю так, як яму будзе зручна. І калі ў яго просяць твор для фотаздымка альбо выставы, ён імгненна зазірае ў свае «талмудзікі», знаходзіць твор і прывозіць яго. Але каб выставіць карціну, трэба яшчэ прыкласці цэлы шэраг намаганняў: напрыклад, аддаць яе рэстаўратарам — раптам там пашкоджана рама або з'явіліся пацёртасці.

Насамрэч, захавальнік фондаў — гэта вельмі паважаны супрацоўнік-знаўца, які павінен захаваць калекцыі для наступных пакаленняў. Бо ў нас ёсць вельмі старыя творы. Самы старажытны з іх — маленькая шахматная фігурка, якой ужо дзевяцьсот гадоў. І мы павінны зрабіць так, каб гэтую фігурку пабачылі і нашыя дзеці, і ўнукі.

Кожны твор мастацтва, як і чалавек, мае свой пашпарт: уліковы нумар, фатаграфію, параметры. Гэта вялікая работа, тым болей, што фонд увесь час папаўняецца, часам пры драматычных абставінах. Напрыклад, зараз у працэсе банкруцтва Барысаўскі крышталёвы завод. Крышталь амаль не купляюць... Пры заводзе быў музей, або так званы асартыментны кабінет. Кіраўніцтва вымушана распрадаваць адтуль мастацкі крышталь мінулага і гэтага стагоддзя. Мы ўзялі на часовае захаванне для далейшых закупаў больш за трыста аўтарскіх твораў. Уяўляеце, якая вялізная калекцыя! А такога мастацкага крышталя, на жаль, ужо не будзе, скончылася 120-гадовая гісторыя завода. Мабыць, некалі ў Мінску будзе пабудаваны Музей шкла і крыштала, і мы выставім там гэтыя выратаваныя зборы з Барысава, якія, я не сумняваюся, будуць выклікаць настальгію...

— Якім чынам творы трапляюць у фонд?

— Ёсць спецыяльныя гранты Міністэрства культуры і бюджэтных грошы, якія выдаткоўваюцца на закупку новых экспанатаў. Гэтых грошай у дзяржавы няма. Часам мастак чакае закупку сваёй карціны некалькі гадоў, пакуль не надыйдзе чарга. Таксама нядрэнай нагодай папоўніць фонд з'яўляюцца юбілеі музея. У нас ёсць шмат сяброў, якія перад такім святам пытаюцца, што нам падараваць. І тады мы, напрыклад, кажам: патрэбен слухач паяс або ікона, якія чакаюць свайго шанцу на часовым захаванні. Аднойчы здарылася гісторыя: у музей прыйшоў сталы чалавек і распавёў, што ў яго на гарышчы вясковага дома ляжыць старая ікона. Ён лічыў яе вельмі каштоўнай. Чалавек быў пажылы і меў цяжкую хваробу, але яму вельмі хацелася, каб гэтая ікона апынулася ў музеі. Эксперты паглядзелі, і, канешне, далі згоду, бо ікона аказалася вельмі прыгожай, сапраўдным шэдэўрам. Ён быў такі шчаслівы! І проста падараваў ікону. Рэстаўратары яе аднавілі, і зараз яна знаходзіцца ў экспазіцыі з цэтлікам, на якім напісана імя дарыльшчыка. Ён ужо памёр, але наведвальнікі, якія вельмі ўважліва чытаюць цэтлікі, бачаць яго імя.

Прасцей за ўсё ў фонд трапляюць сучасныя мастакі, дзякуючы гранту Прэзідэнта. Закупачная камісія з вядомых паважаных мастакоў пры Міністэрстве культуры ацэньвае твор і вырашае, набыць яго ці не.

— А як жа аўкцыёны?

— Практыка з еўрапейскімі аўкцыёнамі ў нас, на жаль, пакуль не працуе. Ёсць маса перашкод. Напрыклад, праблемы з вывадам валюты за мяжу. Адна справа, ка-

лі краіны Еўрасаюза праводзяць аўкцыён паміж сабой — гэта зручна. Нават у Расіі купіць нешта на аўкцыёне амаль немагчыма. Прасцей набываць творы ў калекцыянераў ці нашчадкаў мастакоў. Гэты механізм адпрацаваны...

— Напэўна, і мастакі дораць свае калекцыі?

— Канешне. Я была куратарам юбілейнай выстаўкі, на якой прадстаўляліся дары Нацыянальнаму мастацкаму музею. Я замовіла ў электронным каталогу музея спіс ўсіх падарункаў за апошнія дваццаць гадоў. І якім жа было мае здзіўленне, калі мне даслалі вялізны спіс на 75 старонках, які складаўся з пяці тысяч твораў! Выбраць з іх 200 найлепшых для выстаўкі — тая ж задача! Дароў вельмі шмат, і гэта прыемна. Гэта адлюстроўвае пазіцыю грамадства: людзі разумеюць, што трэба захаваць творы нацыянальнага характару. Дораць усё: і іконы, і карціны, і графічныя творы. Часам нават цэлыя калекцыі. Напрыклад, віцебскі мастак Алесь Мемус прэзентаваў адрозна трыста сваіх малюнкаў.

— Вы прымаеце ўсё запар або ёсць пэўны адбор?

— Графіку прымаем лягчэй за ўсё. Таму што творы на паперы захоўваюцца ў папках, і для іх патрэбна не так шмат месца. Іншая справа — жывапіс. Часам пажылы мастак, карціны якіх ужо доўгі час не прадаюцца, жадаюць аддаць нам у дар сто дваццаць сваіх твораў, каб разгрузіць майстэрню, але музей іх не прыме. Мы абярэм пяць твораў, якія палічым найлепшымі. Паўстае пытанне: як быць з астатнімі? Выхад ёсць — падараваць свае калекцыі на малой радзіме. Радзей за ўсё

дораць скульптуры, таму што яны дарагія.

— Як доўга фарміруецца калекцыя?

— Гэта безупынны працэс, які расцягваецца на дзесяцігоддзі. Часам узнікаюць новыя калекцыі. Напрыклад, у нас сфарміравалася калекцыя медальёў і памятных манет, дзякуючы нашым банкам, якія зараз выпускаюць шмат прыгожых медальёў.

— Якія спецыялісты адказваюць за фарміраванне калекцыі?

— Музейназнаўцы, мастацтвазнаўцы, культуралагі, гісторыкі мастацтваў. Напрыклад, калекцыю тканін фарміравалі адразу некалькі супрацоўнікаў: спачатку — экспедыцыя па вёсках, потым — падарункі ад людзей і закупкі калекцыянераў. Наша задача, каб усё творы былі сфатаграфаваны, анатаваны і змешчаны ў шырокі доступ.

— Ваш любімы твор захоўваецца ў фондзе або знаходзіцца ў экспазіцыі?

— Мая любімая карціна, на жаль, знаходзіцца ў фондзе. Вельмі сумна, але нічога не зробіш. Гэта нацюрморт Васіля Сумарава «Ноч, у якую расквітнеў кактус». Выдатная карціна з цікавай гісторыяй. Магчыма, яна з'явіцца ў новай экспазіцыі ў будучым музейным комплексе.

Зараз у нас плануецца грандыёзны праект, які задумаў наш дырэктар Уладзімір Пракапоў — трынаццаць альбомаў па нашых калекцыях. У іх, па выбары захавальнікаў, будзе апублікавана маса матэрыялаў. Я лічу, што гэта вельмі добрая рэч, таму што нашы першыя альбомы, які прадстаўляюць старажытнае мастацтва, разглядаюцца за адзін год.

Арына КАРПОВІЧ.